
Regulace a řízení II

Řízení nelineárních systémů

Obsah

Relé

Řešitelnost

Obsah

Obsah přednášky

- reléové regulátory
- řešitelnost nelineárních systémů

Obsah

Relé

Řešitelnost

Reléové regulátory

Relé

Příklady

Teplota

Potlačení

vibrací

Průběh teploty

Změna

hystereze

Servomechanismus

Trajektorie

Hystereze

Zpětná vazba

Klouzavý

režim

Optimální

Změna struk.

Návrh

Příklad

Výhody

Řešitelnost

Příklady reléových regulátorů

- reléové regulátory patří k nejstarším používaným regulátorům
- jednoduché regulátory
  - ◆ teploty
    - pokojové termostaty vytápění
    - žehličky
    - ledničky
  - ◆ tlaku
    - domácí vodárny
    - kompresory
- typy regulace
  - ◆ „on-off“ - výstup regulátoru přechází mezi stavy vypnuto a zapnuto
  - ◆ „bang-bang“ - výstup přechází mezi hodnotami u_{max} a $-u_{max}$ - časově optimální systémy

Relé

Příklady

Teplota

Potlačení

vibrací

Průběh teploty

Změna

hystereze

Servomechanismus

Trajektorie

Hystereze

Zpětná vazba

Klouzavý

režim

Optimální

Změna struk.

Návrh

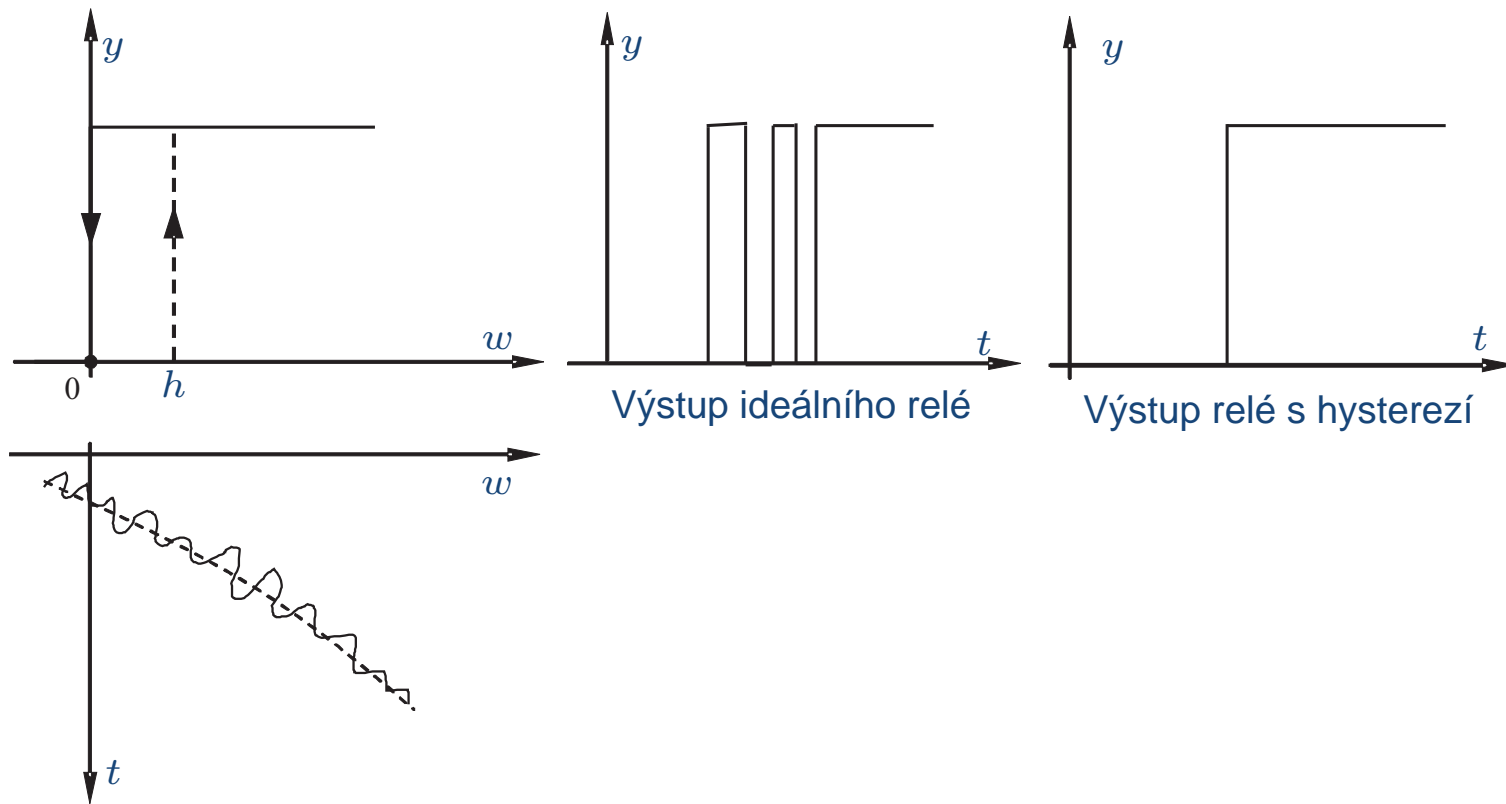
Příklad

Výhody

Řešitelnost

Potlačení vibrací

Relé

Příklady

Teplota

Potlačení
vibrací

Průběh teploty

Změna

hystereze

Servomechanismus

Trajektorie

Hystereze

Zpětná vazba

Klouzavý

režim

Optimální

Změna struk.

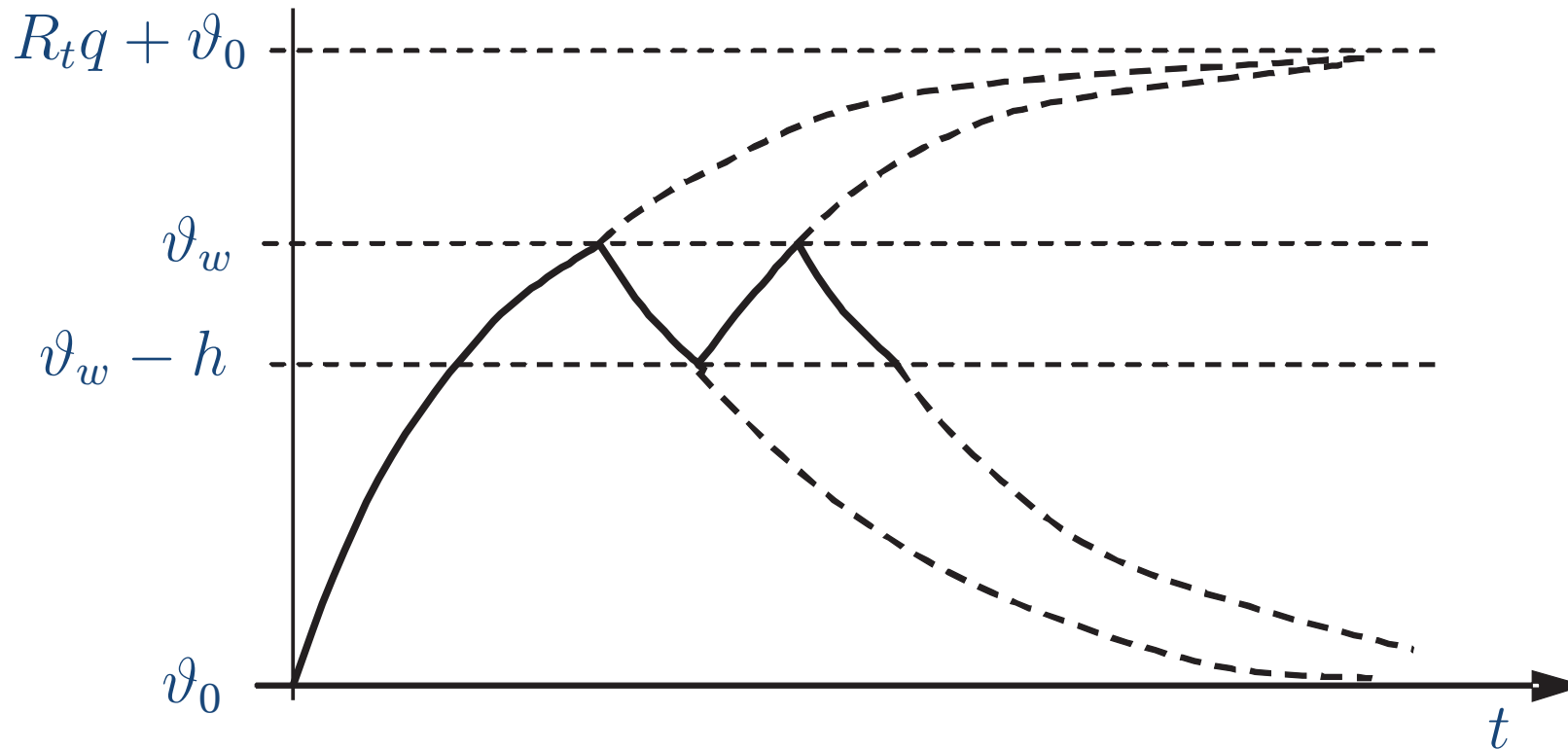
Návrh

Příklad

Výhody

Řešitelnost

Průběh regulace teploty

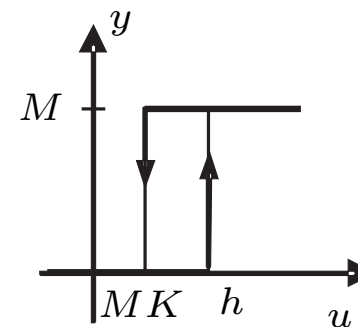
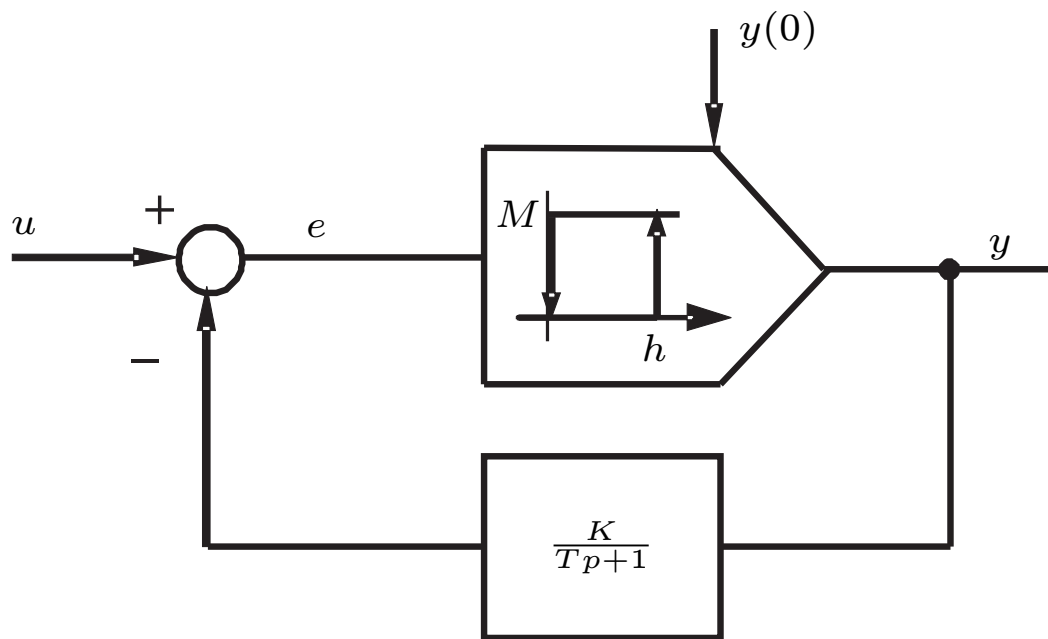

- Relé
- Příklady
- Teplota
- Potlačení vibrací
- Průběh teploty**
- Změna hystereze
- Servomechanismus
- Trajektorie
- Hystereze
- Zpětná vazba
- Klouzavý režim
- Optimální
- Změna struk.
- Návrh
- Příklad
- Výhody
- Řešitelnost

Změna hystereze

- velikost kmitů závisí na pásmu hystereze
- v řadě případů není možné snadno změnit hysterezi samotné nelinearity
  - ◆ hystereze bimetalového regulátoru teploty je dána jeho mechanickou konstrukcí
- snížení hystereze zavedením zpětné vazby

- Relé
- Příklady
- Teplota
- Potlačení vibrací
- Průběh teploty
- Změna hystereze**
- Servomechanismus
- Trajektorie
- Hystereze
- Zpětná vazba
- Klouzavý režim
- Optimální
- Změna struk.
- Návrh
- Příklad
- Výhody
- Řešitelnost

Změna hystereze

- zesílení K musí být v mezích $0 < KM < h$
- časová konstanta T musí být malá
  - ◆ změna hystereze se musí projevit u nejvyšší frekvence šířící se obvodem
- u termostatu s bimetalem se řeší pomocí topného tělíska

Relé

Příklady

Teplota

Potlačení

vibrací

Průběh teploty

Změna
hystereze

Servomechanismus

Trajektorie

Hystereze

Zpětná vazba

Klouzavý

režim

Optimální

Změna struk.

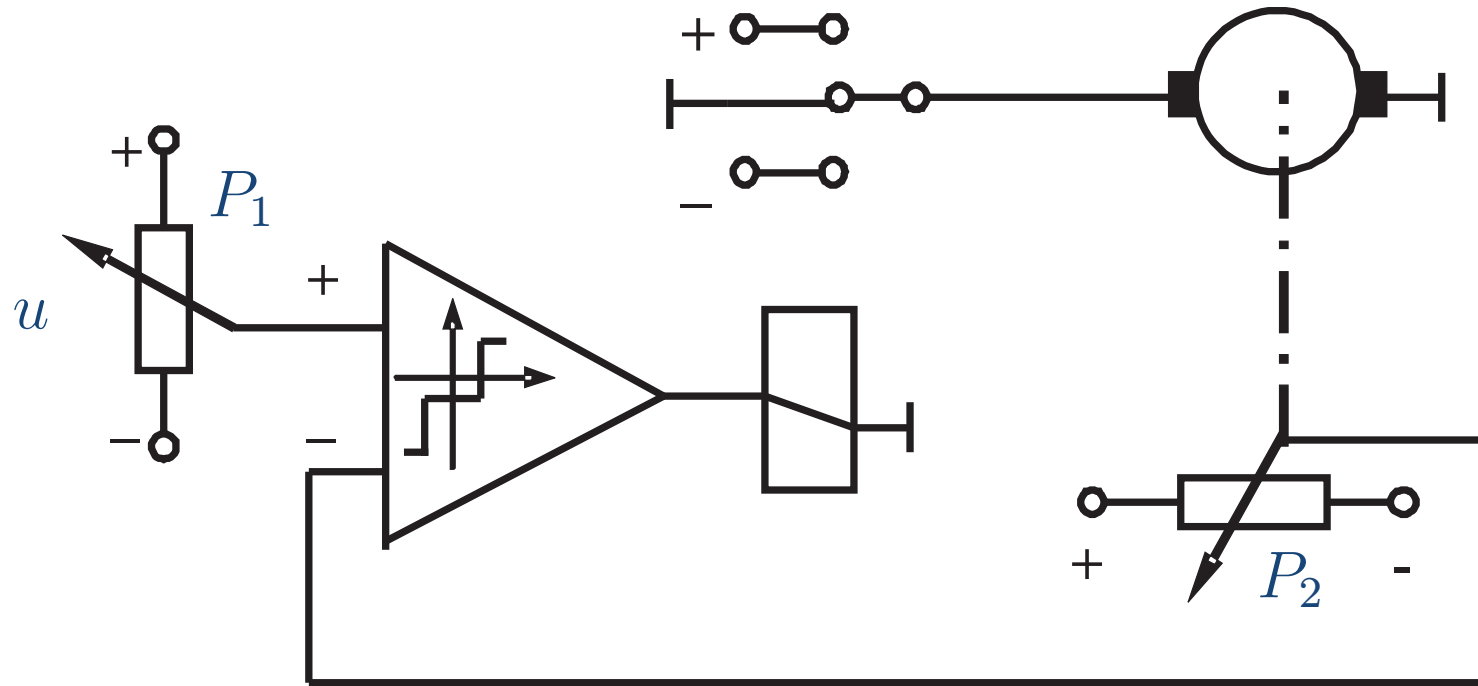
Návrh

Příklad

Výhody

Řešitelnost

Polohový servomechanismus

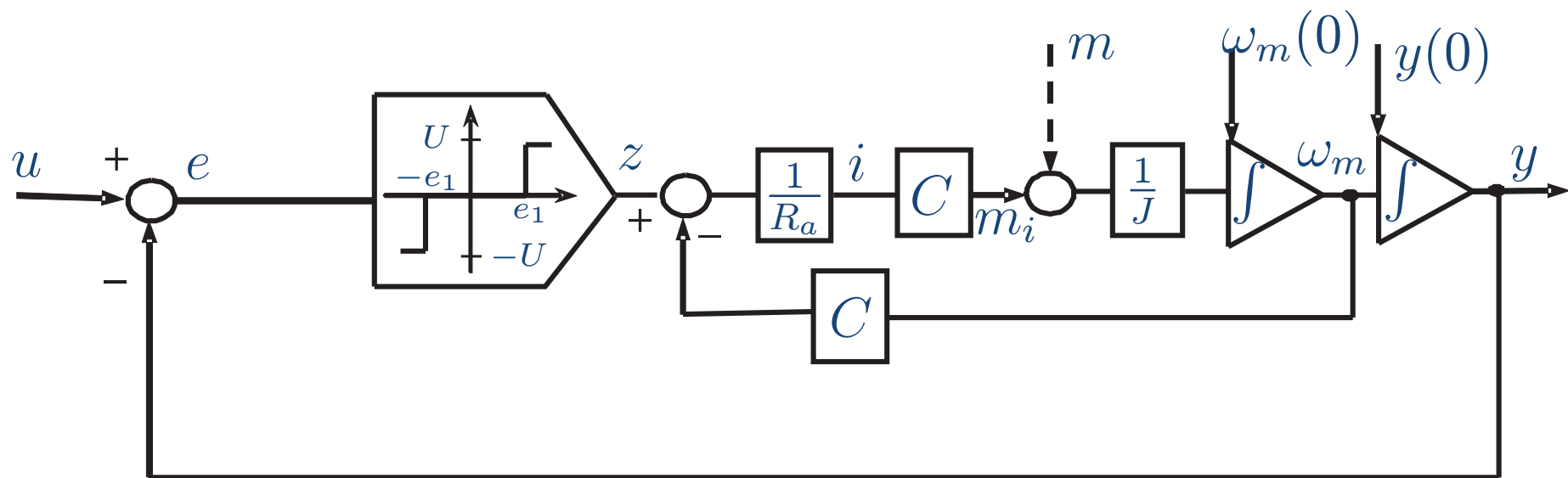

- Relé
- Příklady
- Teplota
- Potlačení vibrací
- Průběh teploty
- Změna hystereze
- Servomechanismus**
- Trajektorie
- Hystereze
- Zpětná vazba
- Klouzavý režim
- Optimální
- Změna struk.
- Návrh
- Příklad
- Výhody

Řešitelnost

$$\frac{dy}{dt} = \omega_m$$
$$\frac{d\omega_m}{dt} = \frac{C}{JR_a} [-C\omega_m + f(u - y)]$$

Polohový servomechanismus

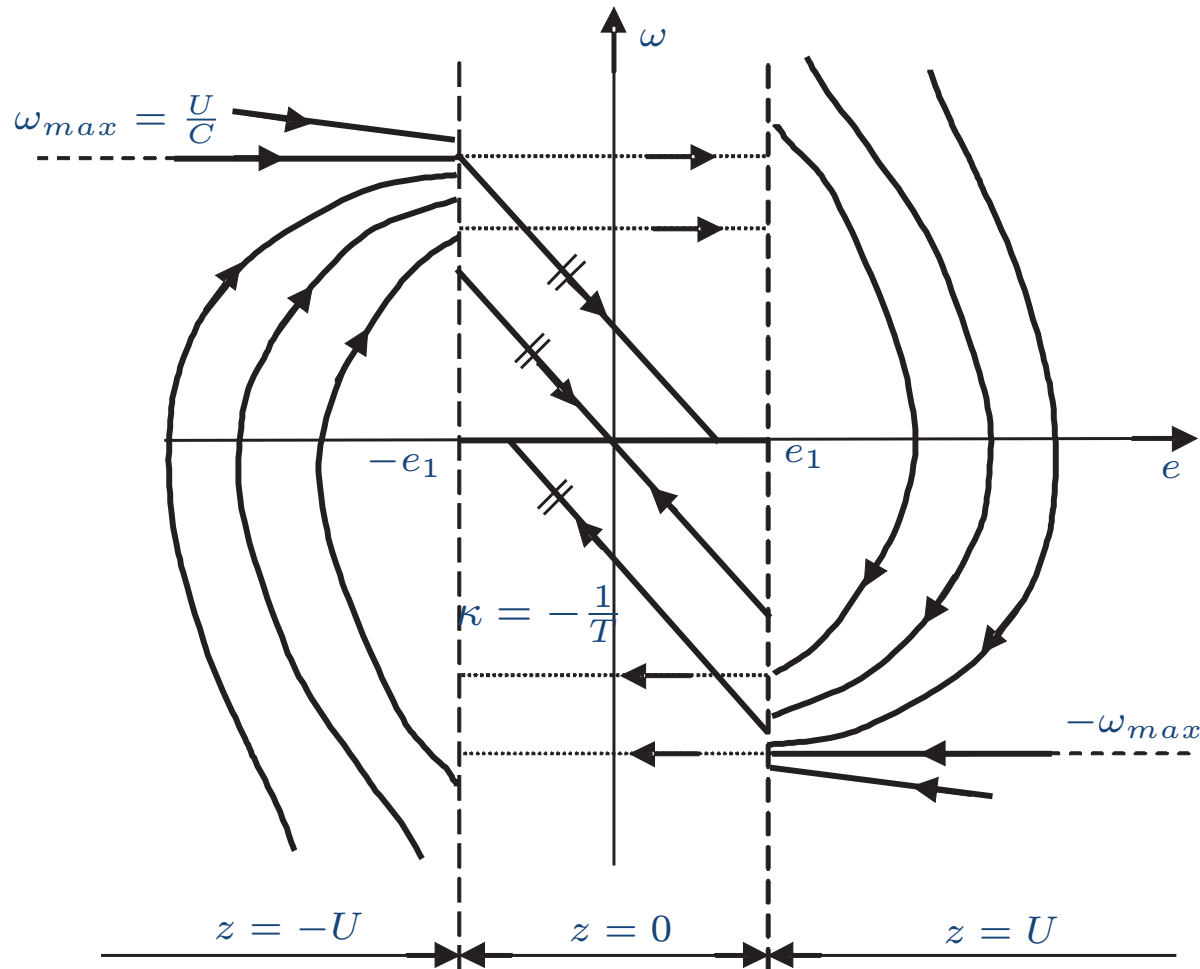

substituce $u - y = e$, $\omega = -\omega_m$, $T = \frac{JR_a}{C^2}$

$$\frac{de}{dt} = \omega$$

$$\frac{d\omega}{dt} = -\frac{1}{T}\omega - \frac{1}{CT}f(e)$$

Fázová trajektorie polohového servomechanismu

Postačující podmínka zamezení oscilací $\frac{\omega_{max}}{2e_1} < \frac{1}{T}$

- Relé
- Příklady
- Teplota
- Potlačení vibrací
- Průběh teploty
- Změna hystereze
- Servomechanismus
- Trajektorie**
- Hystereze
- Zpětná vazba
- Klouzavý režim
- Optimální
- Změna struk.
- Návrh
- Příklad
- Výhody
- Řešitelnost

Pásmo necitlivosti servomechanismu

- množina rovnovážných stavů je úsečka
 $\omega = 0, |e| < e_1$
- servomechanismus bude pracovat s chybou $\pm e_1$
- chybu nelze snížit jen zmenšením pásma necitlivosti
  - ◆ vznik oscilací
- působení tření v pásmu necitlivosti omezuje oscilace

$$\frac{de}{dt} = \omega$$

$$\frac{d\omega}{dt} = -\frac{1}{T}\omega - M_t \operatorname{sign} \omega$$

Relé

Příklady

Teplota

Potlačení
vibrací

Průběh teploty

Změna

hystereze

Servomechanismus

Trajektorie

Hystereze

Zpětná vazba

Klouzavý
režim

Optimální

Změna struk.

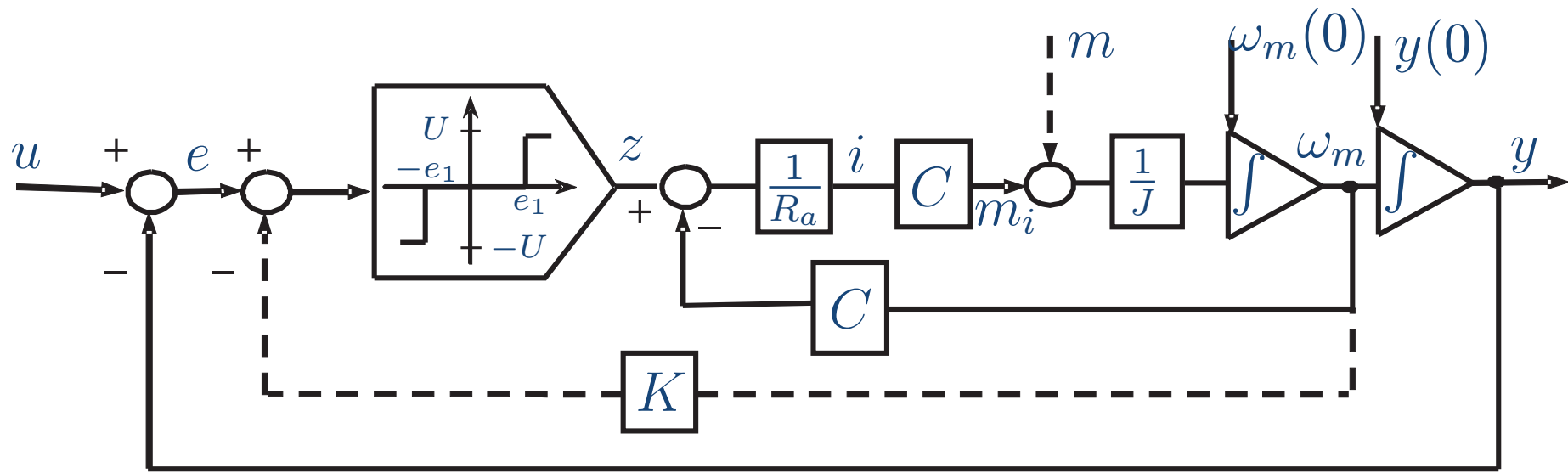
Návrh

Příklad

Výhody

Řešitelnost

Odstranění kmitů zavedením zpětné vazby

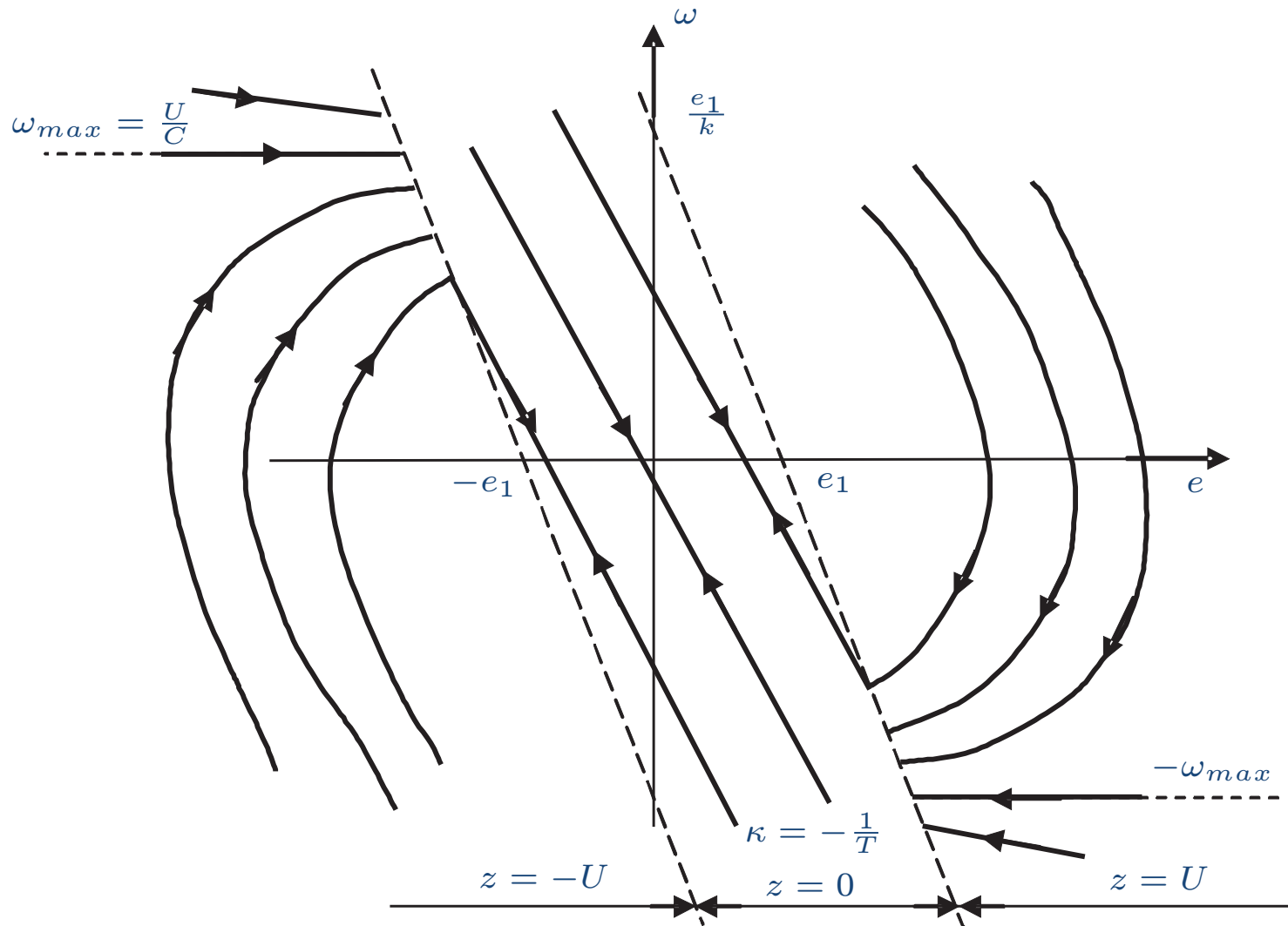

$$\frac{de}{dt} = \omega$$

$$\frac{d\omega}{dt} = -\frac{1}{T}\omega + \frac{1}{CT}f(e + K\omega)$$

- původní systém má oblast necitlivosti pro $|e| < e_1$
- zpětná vazba změní oblast necitlivosti na $|e + K\omega| < e_1$

Odstranění kmitů zavedením zpětné vazby

- Relé
- Příklady
- Teplota
- Potlačení vibrací
- Průběh teploty
- Změna hystereze
- Servomechanismus
- Trajektorie
- Hystereze
- Zpětná vazba**
- Klouzavý režim
- Optimální
- Změna struk.
- Návrh
- Příklad
- Výhody

Postačující podmínka pro zamezení oscilací

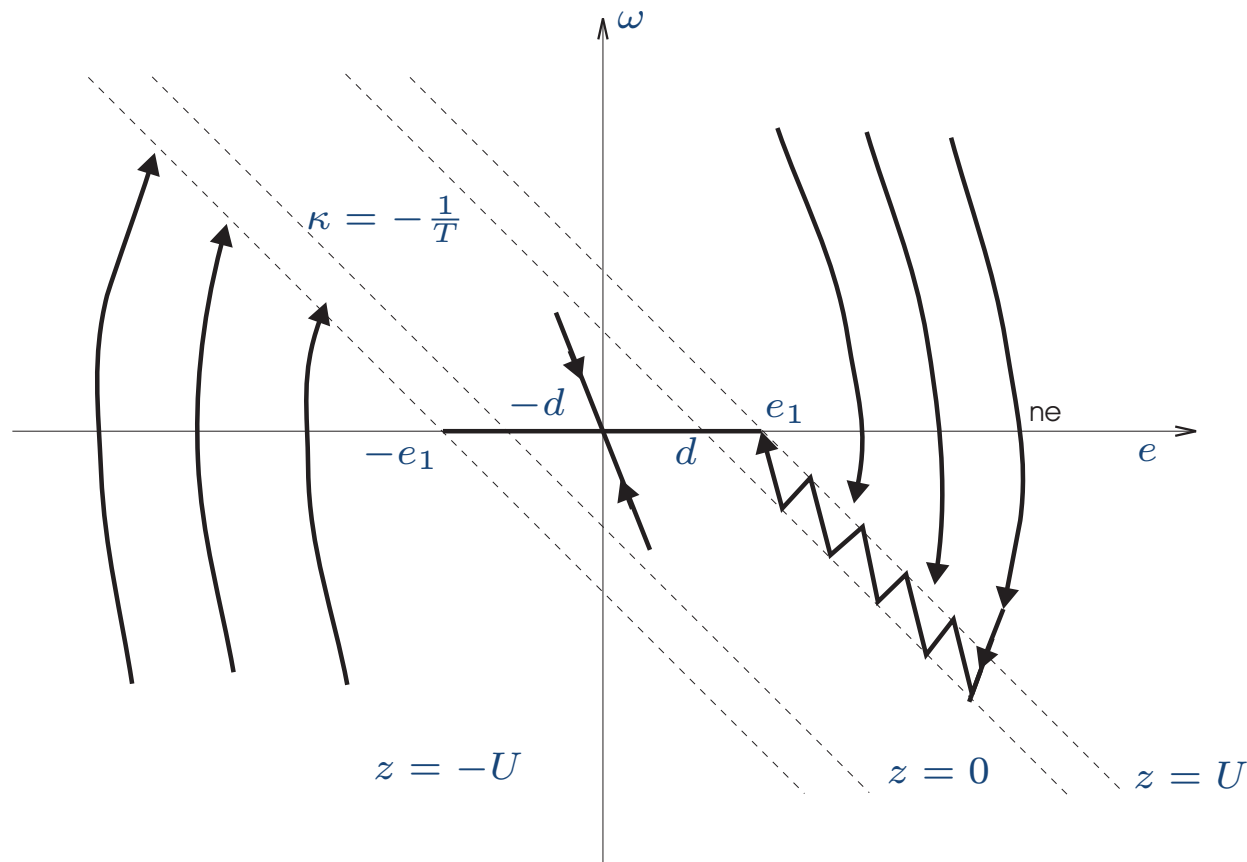
$$\frac{\omega_{max}}{2e_1 + K\omega_{max}} < \frac{1}{T}$$

Řešitelnost

Klouzavý režim

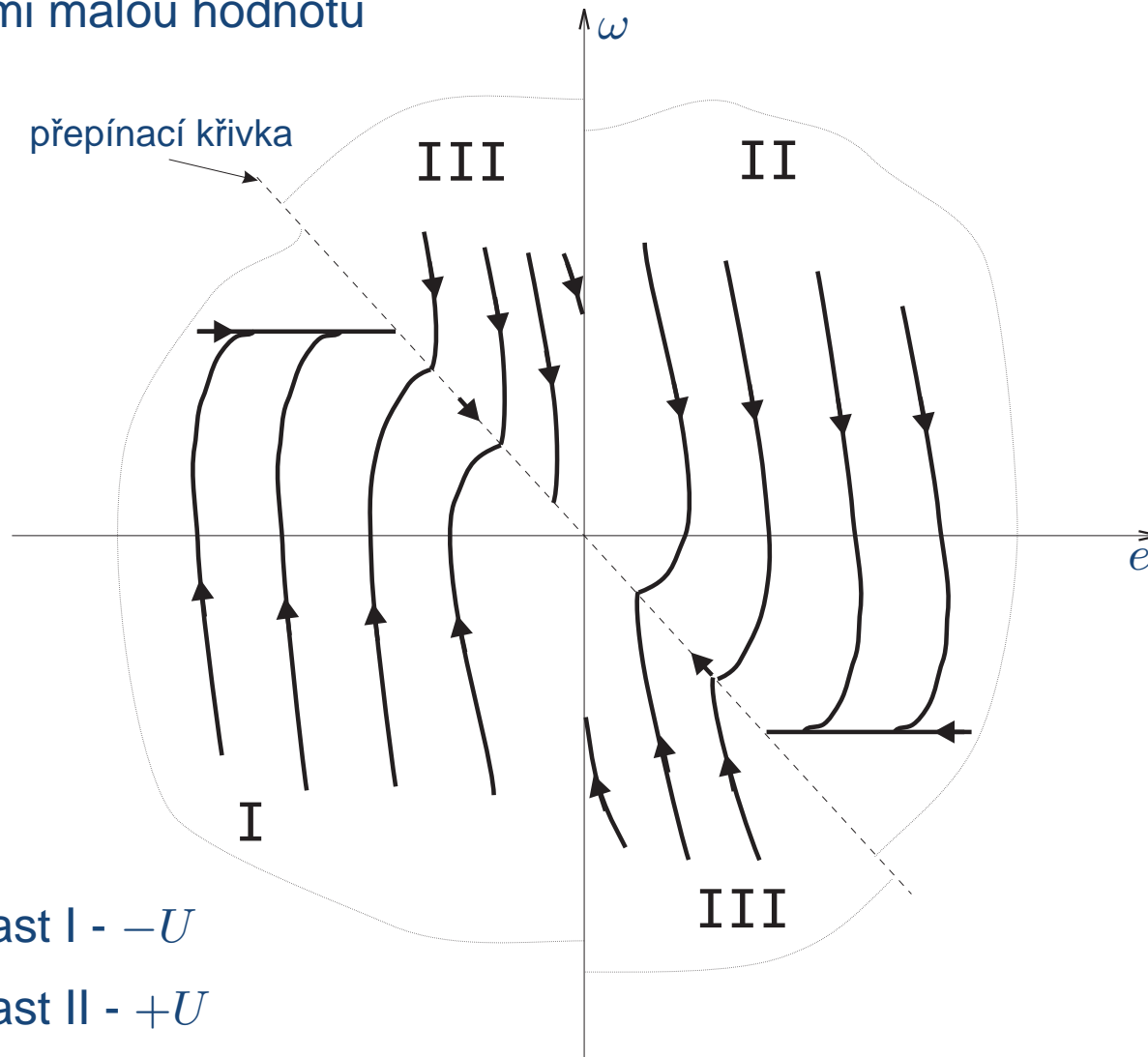
- předpokládejme $K > T$
  - ◆ přepínací přímky mají menší strmost, než trajektorie v neutrální oblasti
- použijeme třístavové relé s hysterezí

Relé
Příklady
Teplota
Potlačení vibrací
Průběh teploty
Změna hystereze
Servomechanismus
Trajektorie
Hystereze
Zpětná vazba
Klouzavý režim
Optimální
Změna struk.
Návrh
Příklad
Výhody
Řešitelnost

Klouzavý režim

- předpokládejme, že pásmo necitlivosti a hystereze snížíme na velmi malou hodnotu

- oblast I - $-U$
- oblast II - $+U$
- oblast III - $u = 0$ a brzdění třením

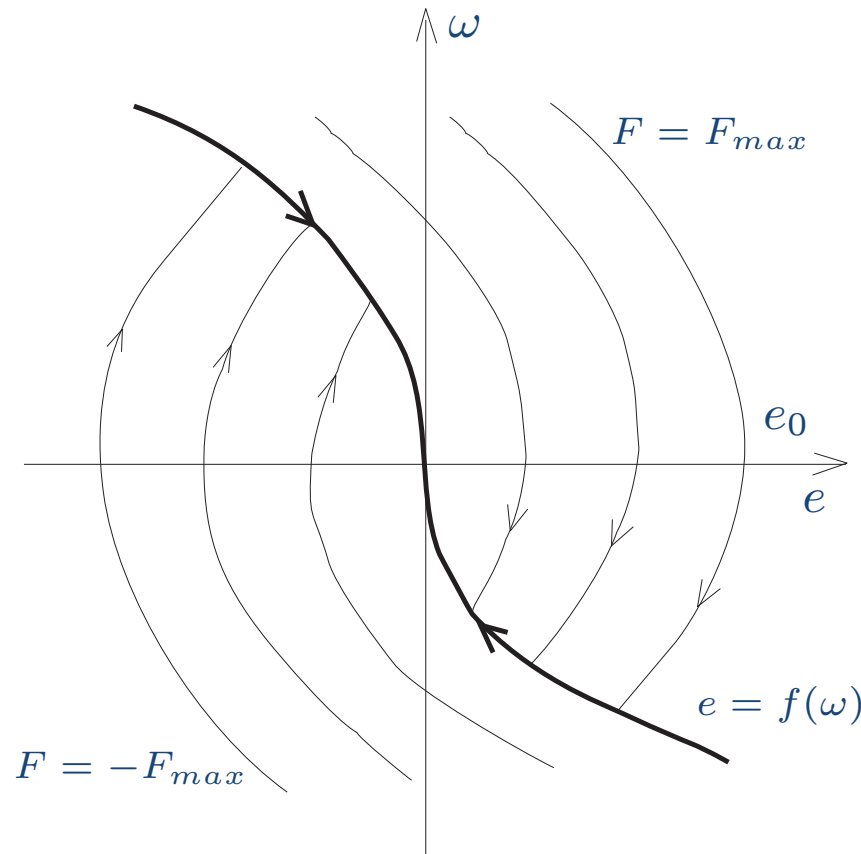
Relé
Příklady
Teplota
Potlačení vibrací
Průběh teploty
Změna hystereze
Servomechanismus
Trajektorie
Hystereze
Zpětná vazba
Klouzavý režim
Optimální
Změna struk.
Návrh
Příklad
Výhody
Řešitelnost

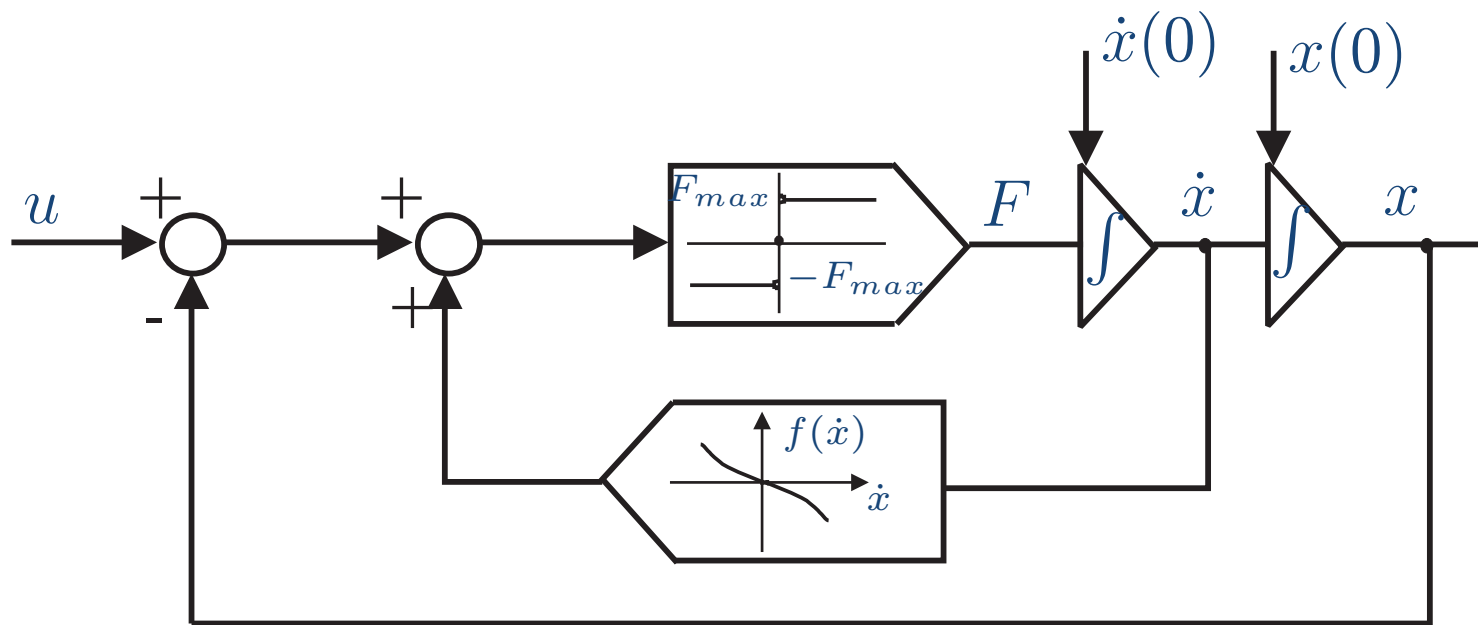
- v každém okamžiku použijeme takové řízení, že trajektorie směřuje k přepínací křivce
- stav systému se pohybuje (klouže) po přepínací křivce
- přepínací křivka $\omega = \dot{e} = Ke$
  - ◆ přechodový děj bude odpovídat lineárnímu systému prvního řádu

- Relé
- Příklady
- Teplota
- Potlačení vibrací
- Průběh teploty
- Změna hystereze
- Servomechanismus
- Trajektorie
- Hystereze
- Zpětná vazba
- Klouzavý režim**
- Optimální
- Změna struk.
- Návrh
- Příklad
- Výhody
- Řešitelnost

Časově optimální reléové řízení

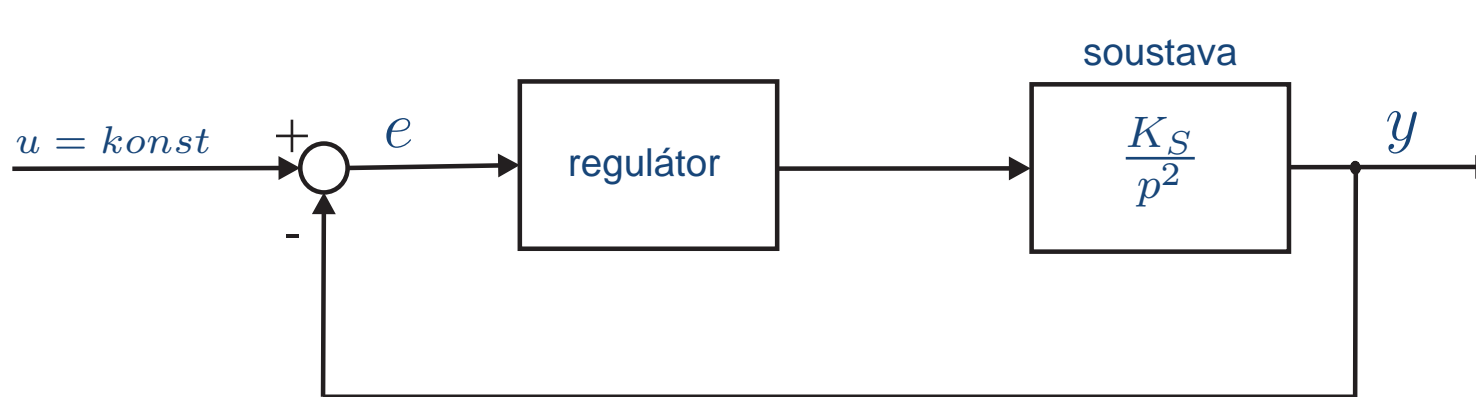
- předpokládejme systém $m \frac{d^2 x}{dt^2} = F$
- chceme přemístit těleso do počátku za minimální čas
- časově optimální bude patrně takové řízení, kdy budeme nejdříve maximálně zrychlovat a následně maximálně brzdit tak, aby k zastavení došlo v počátku

<u>Relé</u>
Příklady
Teplota
Potlačení vibrací
Průběh teploty
Změna hystereze
Servomechanismus
Trajektorie
Hystereze
Zpětná vazba
Klouzavý režim
Optimální
Změna struk.
Návrh
Příklad
Výhody
<u>Řešitelnost</u>

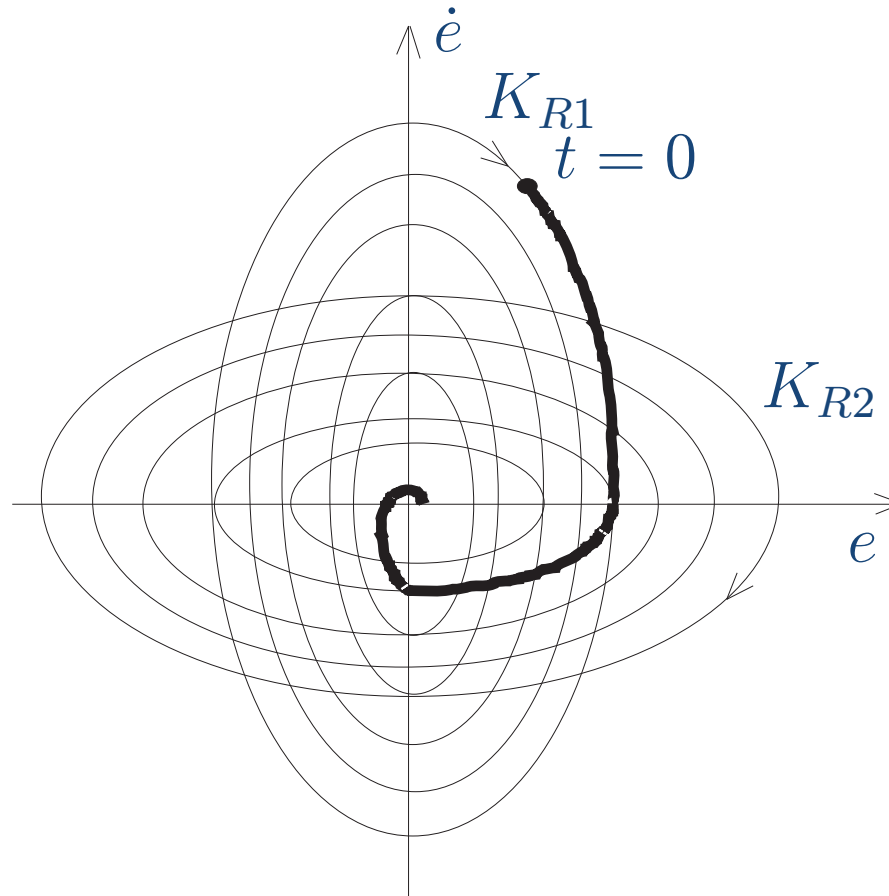
Jednoduchý regulátor založený na změně struktury

- použijeme P regulátor se zesílením $K_R > 0$
- předpokládejme $K_{R1} > \frac{1}{K_S}$ a $K_{R2} < \frac{1}{K_S}$
- pro obě zesílení jsou trajektorie elipsy s rozdílnou délkou poloos

Relé
Příklady
Teplota
Potlačení vibrací
Průběh teploty
Změna hystereze
Servomechanismus
Trajektorie
Hystereze
Zpětná vazba
Klouzavý režim
Optimální
Změna struk.
Návrh
Příklad
Výhody
Řešitelnost

Jednoduchý regulátor založený na změně struktury

- Relé
- Příklady
- Teplota
- Potlačení vibrací
- Průběh teploty
- Změna hystereze
- Servomechanismus
- Trajektorie
- Hystereze
- Zpětná vazba
- Klouzavý režim
- Optimální
- Změna struk.**
- Návrh
- Příklad
- Výhody

$$K_R = K_{R1} > \frac{1}{K_S} \quad \text{pro } ew \geq 0 \text{ a neplatí } e = \omega = 0$$

$$K_R = K_{R2} < \frac{1}{K_S} \quad \text{pro } ew < 0$$

$$K_R = 0 \quad \text{pro } e = \omega = 0$$

Řešitelnost

Návrh reléového regulátoru

- návrh reléového regulátoru lze provést na základě analýzy stability
- předpokládejme lineární systém $\frac{d\mathbf{x}}{dt} = \mathbf{A}\mathbf{x} + \mathbf{B}m$
- hledáme Ljapunovovu funkci a m pak zvolíme tak, aby $\frac{dV(\mathbf{x})}{dt}$ byla negativně definitní
- Ljapunovovu funkci zvolíme ve tvaru kvadratické formy $V(\mathbf{x}) = \langle \mathbf{x}, \mathbf{Q}\mathbf{x} \rangle$
- matici $\mathbf{Q}$ volíme tak, aby $\mathbf{Q}$ byla pozitivně definitní a $\mathbf{A}^T \mathbf{Q} + \mathbf{Q}\mathbf{A} = -\mathbf{P}$, kde $\mathbf{P}$ je pozitivně definitní
- lze odvodit (skripta)
$$\frac{dV(\mathbf{x})}{dt} = W(\mathbf{x}) = -\langle \mathbf{x}, \mathbf{P}\mathbf{x} \rangle + 2\langle m, \mathbf{B}^T \mathbf{Q}\mathbf{x} \rangle$$
- postačující podmínkou negativní definitnosti $W(\mathbf{x})$ je $m_i = -M_i \text{sign}[\mathbf{B}^T \mathbf{Q}\mathbf{x}]_i$

Příklad návrhu reléového regulátoru

- předpokládejme systém daný maticemi

$$\mathbf{A} = \begin{bmatrix} 0 & 1 \\ -b & -a \end{bmatrix} \quad \mathbf{B} = \begin{bmatrix} 0 & 0 \\ 0 & 1 \end{bmatrix} \quad a > 0, b > 0$$

- matici $\mathbf{P}$ zvolíme jednotkovou, řešením soustavy rovnic $\mathbf{A}^T \mathbf{Q} + \mathbf{Q} \mathbf{A} = -\mathbf{P}$

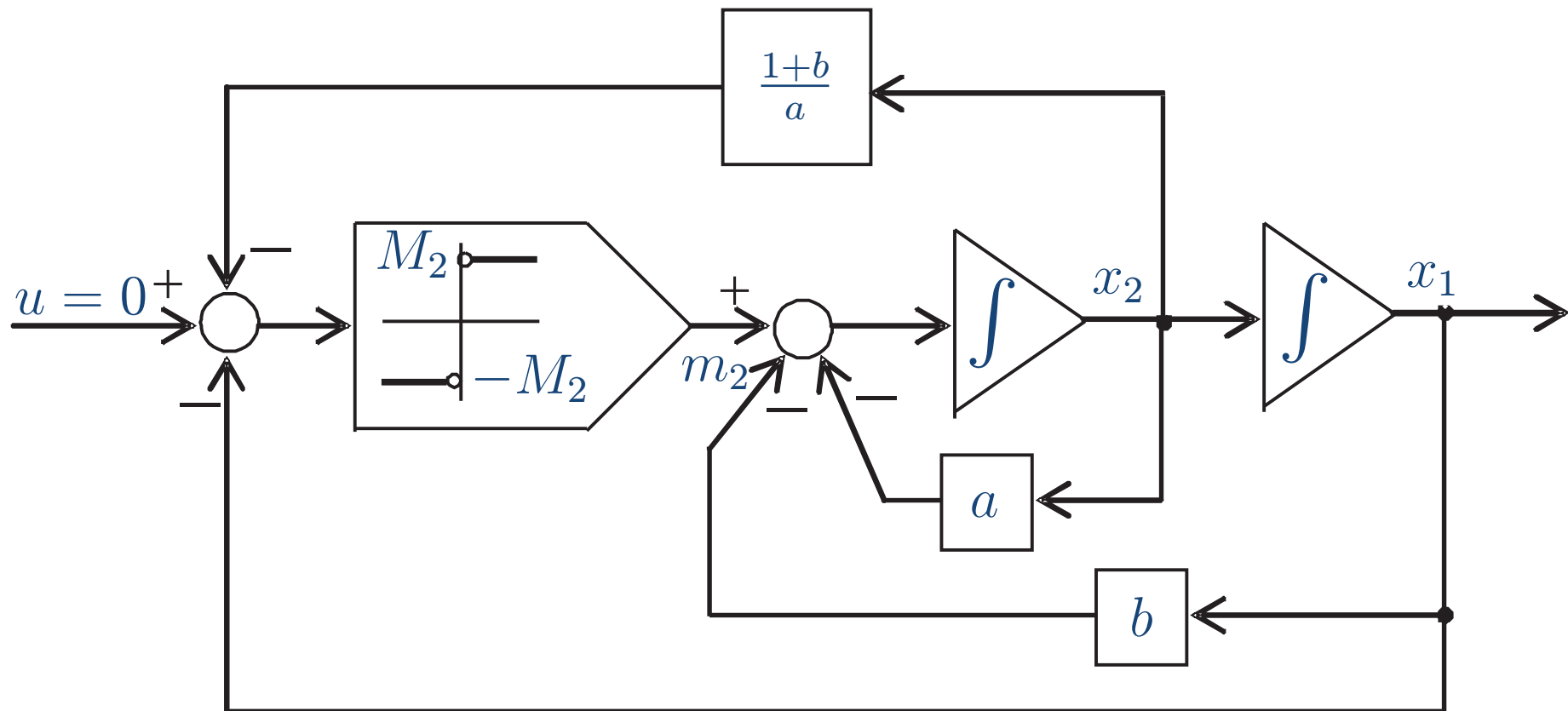
$$\mathbf{Q} = \begin{bmatrix} \frac{a^2 + b(1+b)}{2ab} & \frac{1}{2b} \\ \frac{1}{2b} & \frac{1+b}{2ab} \end{bmatrix}$$

- dostaneme vektor

$$\mathbf{B}^T \mathbf{Q} \mathbf{x} = \begin{bmatrix} 0 \\ \frac{x_1}{2b} + \frac{(1+b)x_2}{2ab} \end{bmatrix}$$

- výsledné řízení $m_1 = 0; m_2 = -M_2 \operatorname{sign} \left[x_1 + \frac{1+b}{a} x_2 \right]$
- problémem je nalezení vhodných matic $\mathbf{P}$ a $\mathbf{Q}$

Příklad návrhu reléového regulátoru

Výhody použití reléových regulátorů

- reléový regulátor lze realizovat poměrně jednoduchými hardwarovými prostředky
- reléové regulátory jsou obvykle značně odolné ke změně parametrů soustavy - robustní řízení
- k návrhu a analýze chování můžeme použít metody známé z analýzy chování nelineárních systémů

Relé

Příklady

Teplota

Potlačení

vibrací

Průběh teploty

Změna

hystereze

Servomechanismus

Trajektorie

Hystereze

Zpětná vazba

Klouzavý

režim

Optimální

Změna struk.

Návrh

Příklad

Výhody

Řešitelnost

Relé

Řešitelnost

Ověření
řešitelnosti
Příklad

Řešitelnost nelineárních systémů

Ověření řešitelnosti

- soustava lineárních diferenciálních rovnic $\frac{d\mathbf{x}}{dt} = \mathbf{A}\mathbf{x} + \mathbf{B}u$ je vždy řešitelná
- řešitelnost soustavy nelineárních diferenciálních lze zjistit podle věty
Nechť je dána Cauchyova počáteční úloha

$$\frac{d\mathbf{x}}{dt} = \mathbf{f}(\mathbf{x}, t) \quad \mathbf{x}(t_0) = \mathbf{x}_0$$

v oblasti $G \subset \mathbb{R}^n \times \mathbb{R}$ a čísla a, b taková, že funkce $\mathbf{f}$ je spojitá na množině

$R = \{(\mathbf{x}, t) \in G \mid \|\mathbf{x} - \mathbf{x}_0\| \leq b, \|t - t_0\| \leq a\}$. Označme

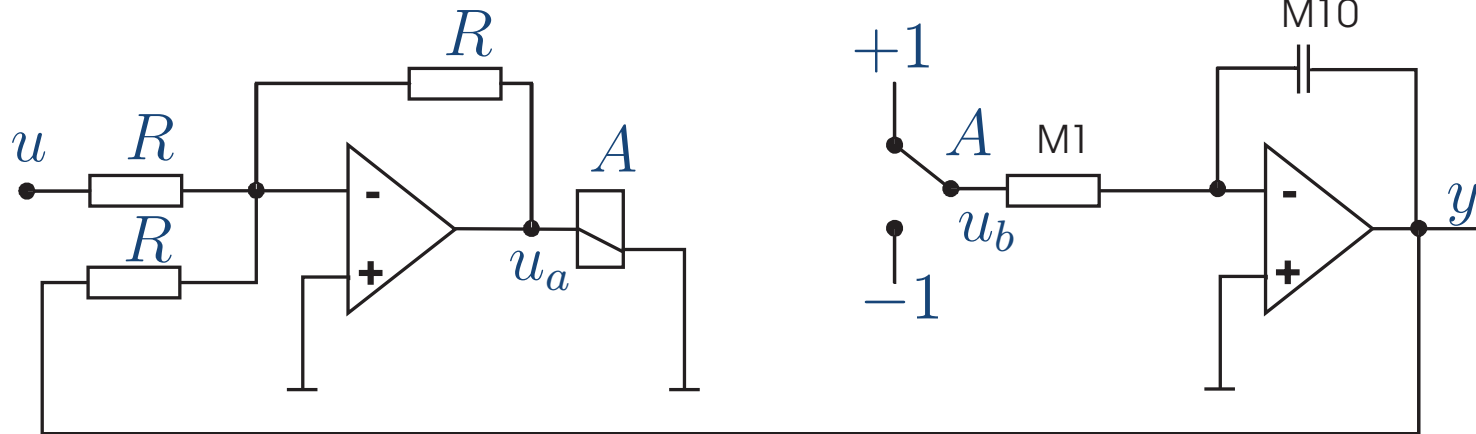
$$M = \max_{(\mathbf{x}, t)} \|\mathbf{f}(\mathbf{x}, t)\| \quad \alpha = \min \left\{ a, \frac{b}{M} \right\}$$

Pak existuje řešení Cauchyovy počáteční úlohy definované a spojitě diferencovatelné na intervalu $\langle t_0 - \alpha, t_0 + \alpha \rangle$.

Ověření řešitelnosti

- uvedená věta je podmínkou postačující nikoli nutnou, řešení může existovat, i když není splněna
- v technické praxi řešitelnost většinou neověřujeme
- nebezpečí vniku „dvojí chyby“
  1. k reálnému fyzikálnímu systému sestavíme neřešitelný model
    - ◆ první chyba - každý fyzikální systém má nějaké chování a jeho model musí být řešitelný, neřešitelný model vznikl chybou nebo zanedbáním podstatné dynamiky systému
  2. neřešitelný model řešíme s použitím jiného fyzikálního systému
    - ◆ systém použitý k řešení je reálný fyzikální systém, který dá nějaké řešení. Toto řešení je však chybné
- získané řešení vypovídá spíše o vlastnostech systému použitého k řešení

Příklad

Relé

Řešitelnost

Ověření

řešitelnosti

Příklad

$$\frac{dy}{dt} = \begin{cases} -1 & -u - y < 0 \\ 1 & -u - y \geq 0 \end{cases}$$